

Pyhän Ristin hautausmaa

Sisällys

Esipuhe	1
Yleistä	2
Hautaaminen vanhaan hautausmaahan	2
Hautausmaa nykyisin	2
Haudat	4
Lähteet	11

Esipuhe

Karjalohjan Pyhän Ristin hautausmaa sijaitsee päätien varrella, mutta kuitenkin siten suojassa, ettei sinne helposti löydä ilman tarkkaa tietoa sen sijainnista.

Vaikka hautausmaalta löytyy enää vain kymmenkunta hautaa tai niihin liittyviä ristejä ja muita vanhoihin hautoihin liittyviä tunnuksia, on Pyhän Ristin hautausmaa käymisen arvoinen kohde.

Aikaisemman Sammatin hautausmaan hautakirjoituksia käsittelevän julkaisun jälkeen, tuntui Karjalohjan Pyhän Ristin hautausmaa mielenkiintoiselta tutkimisen kohteelta.

Haudattujen henkilöiden yhteydet Karjalohjaan ja Karjalohjan seurakuntaan oli suhteellisen helposti selvitettävissä muistomerkistä löydettävien tietojen perusteella.

Haudan nro 5 tietojen selvittämisessä ja varmentamisessa sain arvokasta apua Karjalohjan seurakunnan talouspäällikkö Anneli Jokiniemeltä. Tästä hänelle suuri kiitos.

Sammatin Leikkilän Juholassa, 18.11.2000

Toivo Haatio

Kirjoittajan yhteystiedot:

Toivo Haatio
Teuvo Pakkalantie 8 K 96
00400 HELSINKI

puh. 09 5879753
gsm 040 544 1580

Sähköposti: toivo.haatio@met.fi

Yleistä

Karjalohjan vanha hautausmaa sisäänkäynti sijaitsee kunnan vanhan 1700-luvulta olevan liiterin kohdalta välittömästi huoltoasemaa vastapäätä Sammatista päin tultaessa muutamia satoja metrejä ennen kirkkoa.

Hautaaminen vanhaan hautausmaahan

Teksti Karjalohjan Nuoriso-seuran julkaisusta Karjalohja I

Entiseen aikaan on Karjalohjallakin kätkeyty ruumiita kirkon lattian alle. Vanhimmat hautausluettelot 1600-luvun loppupuolella ilmoittavat tarkalleen mihin paikkaan kirkossa: kuoriin, saarnatuolin alle, miesten tai naisten puolelle, tai ovensuuhun, kukin vainaja on haudattu. Papit ja muut sen ajan arvohenkilöt saivat lepopaikkansa sakaristossa tai kuorisissa, lapset tavallisesti kirkon etehisessä. Rovastinkäräjillä 1776 määrättiin kuitenkin, että kun kirkon alusta on pian täysi, ainoastaan talollisia ja heidän perheitään sai vatedes sinne haudata. V. 1778 on päätetty jakaa kirkkohaudat neljään luokkaan, joiden hinnat nousevat ovesta kuoriin päin. V. 1785 kiellettiin vihdoin kaikki hautaaminen kirkkoon.

Hautausmaahan on tietysti myös haudattu, ja on hautapaikan arvo siinäkin ollut riippuvainen kuorin läheisyydestä. Vuonna 1837 päätettiin vihdoin pitäjän kokouksessa, että ei kirkon multa enää olisi jaettu varakkaampien, köyhempien ja kirkonvaivaisten osastoihin, vaan että olisi haudattava kaikki linjaan. Vuonna 1848 on puhe kirkkomaan aidan ja portin korjaamisesta sellaiseen kuntoon, etteivät siat ja muut eläimet pääsisi sisäpuolelle, kuten siihen aikaan oli laita.

Vanhan kirkon kalmistossa Hakosten talon läheisyydessä lepäivät kolmen vuosisadan vainajat Karjalohjalta. Heidän hautansa on aika luonut umpeen, joten vain harvan vainajan lepopaikka enää on tunnettavissa. Paraikaa lienee siellä vielä kymmenkunta hautamerkkiä paikallaan. Useimmat Karjalohjan papit siellä lepäivät. Näkyvissä ovat kappalaisen J. G. Wahlmanin, kirkkoherra G. A. Geddan ja F. V. v. Pfalerin haudat. – Nykyinen hautausmaa on v:lta 1864.

Hautausmaa nykyisin

Pyhän Ristin hautausmaan sisäänkäynnissä on rautaportti, josta avautuu valoisa hautausmaa, jota hallitsee ristin muotoon tehdyt käytävät. Säilyneet hautamuistomerkit ovat kahtena erillisenä keskittymänä ja sisäänkäynnistä katsottuna takareunalla on julkaisun kannessa kuvattu muistopaasi.

Hautausmaan sijainti nykyisestä kirkkorakennuksesta erillään lienee antanut hautausmaalle nimen 'Pyhän Ristin hautausmaa'. Tällaiset nimitykset olivat yleisiä jo 1000-luvulla kalmistojen yhteydessä. Kun hautausmaa

tai kalmisto ei ollut kirkkorakennuksen yhteydessä, se jäi 'Pyhän Ristin varaan'.

Vanhoiden hautausmaiden kulkuaukko oli yleensä järjestetty siten, että sinne kuljettiin katetun portin tai tapulin kautta. Karjalohjan Pyhän Ristin hautausmaalle käynti tapahtuu rautaportista, jonka yläpuolella vaahterat ja koivut muodostavat nykyisin, tarkoituksellisesti tai tarkoituksettomasti, korkean katteen portille. Portin jälkeen avautuu valoisa hautausmaa.

Hautausmaalta on löydettävissä 10 hautamuistomerkkiä, jotka on kuvattu seuraavassa luvussa.

Kuva: Sisäänkäynti Pyhän Ristin hautausmaalle

Haudat

1.

HÄR
HVILAR
RUSTHÅLLARE ENKAN ANNA
MARIA ÖSTERHOLM

F. 18 6/4 16
D. 18 20/7 59

Kuolleiden luettelossa k. 20.7.1859, haudattu 30.8.1859 Rusthollarin leski Anna Maria Österholm Saarenpäästä, kuoli tulehdukseen 43 v. 2 kk. 14 pv. ikäisenä.

Puoliso oli kuudennusmies, Saarenpään rusthollari Adolph Fredrik Österholm, joka oli syntynyt Bromarvissa 9.5.1814. Hän kuoli 27.8.1850 Saarenpäässä punatautiin 36 v. 3 kk ja 22 pv. ikäisenä.

2.

KAPELLANENS ENKAN
EVA STINA WAHLMAN
FÖDD HEERMAN

FÖDD 2/1 1800 DÖD 27/9 1861

Kuolleiden luettelossa k. 27.9.1861, haudattu 5.10.1861 Ilmoniemen Pukkilasta kappalaisen leski Eva Stina Wahlman, kuoli lavantautiin 61 v. 8 kk. 23 pv ikäisenä.

Eva Stina kuului laajasti Karjalohjalle ja Sammattiin levinneeseen Heerman-sukuun, joka on lähtöisin 1700-luvun alussa Karjalohjan Ilmoniemen Pukkilasta.

Johan Gabriel Wahlman oli kappalaisena vuosina 1826...1836. Hän asui Sammatin Luskalassa ja nai Ilmoniemen Pukkilan Vanhatalon tyttären Eva Stina Heermanin. Lapsia heillä oli kaikkiaan viisi.

3.

GUSTAFVA PIRA

F. 1801 - D. 1849

Kuolleiden luettelossa nimi muodossa Pihra, k. 24.4.1849, haudattu 13.6.1849, Kärkelä, ruukinvoudin leski Gustafva Pihra, vanhuuden heikkous, 58v. 3 kk 2 pv. Gustafva, o.s. Lax, oli syntynyt rippikirjan mukaan 1791 Pohjassa. Tämä tieto täsmäisi paremmin vainajan iän kanssa kuin ristissä mainittu syntymävuosi 1801. Gustafvalla oli kuollessaan 14- ja 17-vuotiaat tyttäret, jotka muuttivat Pietariin. Lapsia oli kaikkiaan ollut ainakin 7, varmuudella 4 muutti 1840-luvulla Pietariin.

Puoliso ruukinvouti Anders Pihra oli syntynyt v. 1790 Pohjassa ja kuoli 1841 Kärkelässä.

4.

V. A. TENBERG

F. 18 29/1 41

D. 18 5/4 59

Kuolleiden luettelossa k. 5.4.1859, haudattu 1.5.1859, Suutelan tilallisen poika Lönnhammarista Victor Alexander Tennberg, keuhkotauti, kuoli 18 v. 2 kk. 6 pv. ikäisenä. Victor oli syntynyt Suutilassa 29.1.1841.

Isä, Suutelan tilallinen Alexander Tennberg oli kuollut 9.2.1947 keuhkotautiin 45 v. 2 kk ja 11 päivän ikäisenä. Victor Alexanderin kuollessa äiti Eva Stina Henricsdotter, s. 23.2.1813 Karjalohjalla, oli toisissa naimisissa Tammelasta 23.10.1849 muuttaneen tarkastaja Henrik Johan Vikbergin kanssa, s. 18.10.1820 Lohjalla.

5.

K. I. PETTERSSON

1856 - 1858

Karjalohjan vierasseurakuntalaisten kuolleiden luettelosta löytyy maininta 28.4.1858 (kuolinpäivä): 'byggmestaren från Helsingfors Johan Henrik Pettersson och dess fru Charlotta Vilhelmina Lindqvist gosse barn Carl Johan Olof död i feber, 2 år'. Ts. helsinkiläisen rakennusmestari Johan Henrik Petterssonin ja hänen vaimonsa Charlotta Vilhelmiina Lindqvistin kaksivuotias poikalapsi kuoli kuumeeseen.

Karjalohjan historiassa on mm. seuraava maininta Petterssoneista: "Kirkon rakentajaksi valittiin rakennusmestari Johan Pettersson Helsingistä, joka 4000 apuihmisen päivätyötä vastaan ja 18,000 hopearuplan hinnasta lupasi rakentaa kirkon omista aineistaan kolmen vuoden kuluessa. Rakennustyön valvojia ei katsottu tarvittavan, vaan tuli jokaisen ohikulkiessaan pitää työtä silmällä". Kirkon tarkastus suoritettiin lokakuussa 1860. Tällä Petterssonilla oli lapsia ja yksi heistä, Carl Johan, siunattiin Karjalohjalle. Siunauksen toimitti kirkkoherra von Pfaler.

7.

HÄR HVILAR I STÅET ETT
RUSTHOLLARE JOHAN HÄGR
STRÖM FRÅN SAARENPÅÄ
FÖDD 1782 DÖD 1834

*MÄNNISKAN AF
QVINNA FÖDD LEFDE REN LIF
TEN TID OCHAR FULL MED ORO
LIGHETFARBORTSO MEN SKUGGA*

Kuolleiden luettelossa k. 22.1.1834, haudattu 23.2.1834, Saarenpään rusthollari Johan Hägerström, naimisissa, kuoli 51 vuotiaana pistoksiin. Hän oli syntynyt Karjalohjalla Pyölissä 9.6.1782 pitäjänseppä Hans Hägerströmin ja Stina Nilsdotterin lapsena.

Johan Hägerströmin puoliso oli Tenholasta Stina Samuelsdotter. Lesken lisäksi Johania jäi suremaan kaksi poikaa ja tytär.

Muistomerkin jäänteet ovat kumollaan koivunrunkoa vasten. Rautatanko on edelleen nähtävissä sekä levy, josta tekstit ovat osittain jäljitettävissä. Tällaiset rautatangon tukemat levyt olivat tavallisia hautausmerkkejä läntisessä Suomessa 1800-luvun lopussa. Ristien lukumäärä kuvasi erällä alueella vainajan varallisuutta ja haudoissa niitä oli yleensä yhdestä kolmeen. Kuitenkin esim. Länsi-Suomessa ristit kuvasivat haudattavien määrää. Tyypillisiä olivat yhden, kahden tai kolmen vainajan haudat.

Kuvan jäljennetyt tekstit ovat vaikeasti tulkittavia ja sisältävät paljon kirjoitusvirheitä, siksi ne on pyritty vain jäljentämään parhaan kyvyn mukaan. Aluksi teksti on lävistetty levyyn, mutta loppupuolen teksti on vain painaumuksia rautalevyssä.

8.

...ISABET v. ESSEN
...JEMMER 18 29/11 27
..ÖD 18 18/8 57

..SV. PS N ^o 392

Rikkiäinen, koivunrunkoa vasten asetettu risti, jonka näkyvissä olevat tekstit on kirjattu.

Kyseinen henkilö on Selina Elisabet von Essen, o.s. Kjemmer Katteluksesta, s. 29.11.1827 Kokkolassa ja k. 18.8.1857, haudattiin 26.8.1857, kuoli 29 v. 7 kk ja 19 pv. ikäisenä lapsivuoteeseen. Omainen tilanomistaja G. M. von Essen. Selina oli syntynyt Kokkolassa. Perhe muutti Karjalohjalle Katteluksen rustholliin 31.3.1851.

Selina synnytti 17.7.1857 kaksoistyttyt, Celinan ja Aina Gustavan. Hän kuoli seuraavana päivänä.

Aviomies Georg Magnus von Essen, s. 10.5.1819 Oravaisissa, oli mukana mm. siinä rakennuskomiteassa, jonka tehtävänä oli tarkastaa Karjalohjan uuden kirkon paikka, joka jo aiemmin vuonna 1848 oli katsottu soveliaimmaksi.

Matti Mäkelän kirjoittaman Karjalohjan Katteluksen historian mukaan risti oli vielä 1950-luvulla ehjänä pystyssä, mutta jäänyt sitten kaatuneen puun alle ja rikkoutunut.

9.

HÄR HWILAR
KYRKOHERDEN
G. A. GEDDA
1789 - 1849
OCH
DESS FRU
U. JUSELIOUS
1790 - 1848

Kuolleiden luettelossa k. 15.10.1949, haudattu 16.11.1849, Seurakunnan kirkkoherra G. A. Gedda, murha, 60 v. 6 kk. 8 pv. Syntyi Uskelassa 6.5.1789.

Gustaf Adolf Gedda tuli Karjalohjalle Tammelasta 6.5.1838 ja oli Karjalohjan kirkkoherrana 1838...1849. Karjalohjan historian mukaan kuoli Helsingin sairaalaan, kuten kerrotaan, kolmannen vaimonsa tuottamasta vammasta. Todistetta, että kolmannella vaimolla olisi ollut osuutta kuolemaan, ei kuitenkaan rikosluettelosta tai rippikirjasta löydy.

Kuolleiden luettelossa k. 22.11.1848, haudattu 11.1.1849, Seurakunnan kirkkoherran rouva Ulrica Gedda synt. Juselius, kuolinsyy pöhöttyneet jalat, 58 v. 20 pv. Syntyi Tammelassa 2.11.1790.

Kolmas vaimo, Edla Mathilda Malmsten, muutti 1849 Uskelasta Karjalohjalle. Hän oli syntynyt 7.12.1829 Uskelassa. Mieheensä kuoleman jälkeen hän muuttaa 18.10.1853 Uskelaan.

10.

TÄSSÄ LEPÄÄ
KIRKKOHERRA
Fredrik Wilhelm
v. PFALER
syntyn. 1798
kuoli 1861

Kuolleiden luettelossa k. 23.2.1861, haudattu 21.3.1861 Karjalohjan kirkkoherra Fredrik Wilhelm v. Pfaler, kuoli vatsakramppiin 62 v. 11 kk. 26 pv ikäisenä. Kirkkoherra von Pfaler oli syntynyt 27.2.1798 Eurassa. Puoliso oli Ulrika Sofia Lundén, s. 23.2.1801 Loimijoella.

Karjalohjan historia ei paljoa mainitse Fredrik Vilhelm von Pfalerista. Hän tuli Karjalohjalle Kiukaisista 1.6.1853 ja oli kirkkoherrana 1853...1861. Hän näki paljon vaivaa kirkon rakennusasiassa. Toimi ankaran kirkkokurin kannattajana ja hän antoi mm. 1856 kontrahtikokoukselle pitäjänkertomuksen, jonka mukaan Karjalohjalla 15 v. täyttäneistä karjalohjalaisista joka 13. oli tuomittu oikeudessa.

Kirkon rakentamisen johdosta taas Reino Silvannon Sammatti-kirja kertoo sitäkin enemmän kirkkoherra von Pfalerista:

'Kaksi vuotta Pfaler "painoi päälle" ennen kuin sai sammattilaiset järkytetyiksi ja suostutelluiksi osallistumaan Karjalohjan kirkkorakennukseen. Tämä tapahtui pitäjän- eli kirkonkokouksessa 11.3.1855 Sattamin kirkon sakastissa, jossa Pfaler oli johtamassa kokouksen pitoa.'

Sattamin historia käsittää useita sivuja tekstiä tästä kappeli- ja emäseurakunnan välisestä riidasta.

Lähteet

1. Karjalohja I: Karjalohjan Nuorisoseuran Julkaisu. Edistysseurojen Kestannus O.Y. Helsinki. (Näköispainos Gummeruksen Kirjapaino Oy, Jyväskylä 1993)
2. Reino Silvanto: Sammatti. Otava 1930
3. Ilmari Virkkala: Suomen hautausmaiden historia, WSOY 1945
4. Karjalohjan historia- ja rippikirjat: TK 690...692
5. Matti Mäkelä: Karjalohjan Kattelus - kylä ja tila

Etukannen teksti:

TÄLLÄ PAIKALLA ON OLLUT
KAKSI KARJALOHJAN VANHAA
PUUKIRKKOA VUOSINA
1674 - 1861
JA ALUE ON OLLUT MYÖS SEURAKUNNAN
HAUTAUSMAANA

SEISOESSASI TÄLLÄ PAIKALLA
MUISTA, ETTÄ MENNEET POLVET
TERVEHTIVÄT SINUA
KUMPUJEN YÖSTÄ